

Πокршћавање Кијевске Русије

Περίληψη :

Ποστέπено покρшћавање Руса почело је после њиховог напада на Цариград 860. године, али је познавало и периоде снажног враћања на паганство. Упркос, неким спорадичним покушијама у 10. веку, као што је активност кнегиње Олге, Руси су примили хришћанство из Византије 988. године. Овај догађај од светскоисторијског значаја одиграо се у оквиру сложених односа Византије и Русије и био је праћен доласком руске војне дружине у Цариград, која је помогла Василију II да сачува престо, као и одласком порфирородне принцезе Ане, василевсове сестре, у Кијев и њене удаје за кнеза Владимира. Временом се образују епископије, граде нове цркве и установљује словенски језик као богослужбени.

Χρονολόγηση

988

Γεωγραφικός Εντοπισμός

Херсон

1. Увод

Од првог помена Руса у историјским изворима, 839. године у спису *Annales Bertiniani*,¹ до њиховог првог сусрета са Византијом прошле су само две деценије. Предвођени владарима Асколдом и Диром, они су се 860. изненада појавили у водама Босфора и напали Цариград. Премда су били потпуно затечени и неприпремљени, Византинци су одбранили престоницу, а ни три каснија покушаја Руса да освоје "царицу градова" - 907, 941. и 1043. године - нису уродили плодом. Неопходно је нагласити да је руски напад из 860. године, који је изазвао велики страх у Цариграду, Византинцима остао у неизбрисивом сећању.

2. Христијанизација пре христијанизације

Да би у будућности предупредили да се нешто слично догоди, византијска дипломатија је прибегла опробаном начину - покушала је да покрсти Русе. Тако су убрзо после 860. изасланици из Кијева крштени у Цариграду. Отуда је цариградски патријарх Фотије (858-867, 877-886) у својој енциклици коју је 867. упутио источним патријарсима могао гордо да објави да Руси, народ који је раније по суровости превазилазио све остале народе, сада живе под духовном влашћу византијског епископа, као "поданици и пријатељи" Царства.² Ове верске и политичке везе Цариграда и Кијева ојачане су око 874. када су Руси склопили и формални споразум са Византијом и прихватили архиепископа, којег је у њихову земљу послао патријарх Игњатије (847-858, 867-877). Нису познати положај и овлашћења овог прелата, али се не сме прецењивати учинак његовог боравка у новој средини. Сва је прилика да је и евентуално постигнуће византијског духовника умногоме поништио долазак супарничке групе Скандинаваца из северне Русије коју је 882. предводио Олег (око 880-око 912). Међутим, мостобран византијског хришћанства на средњем Дњепру вероватно никада није био сасвим уништен. Премда је црквена хијерархија нестала је без трага, сматра се да су поједини хришћани преживели и створили језгро хришћанске заједнице која је оснажила током 10. века.

Обновљене везе Руса са Византијом и Бугарском, покрштеном 864, увећале су број хришћана, а паганска држава је, послујући са другим државама, открила значај писмених хришћана. Око 944, за владе кнеза Игора (око 912-945), руски хришћани су добили могућност да врше службу божју у својој цркви Свети Илија у Кијеву, а имали су значајну улогу и у преговорима око уговора са Византијом, који је закључен исте године.

Када је после Игорове смрти његова супруга Олга постала регенткиња, положај хришћана у Кијеву још више је побољшан, јер је она прихватила хришћанство у жељи да за њеним личним примером уследи покршћавање целе земље. Њен пут у Цариград 957. године, на двор цара Константина VII Порфирогенита (913-959), између осталог,

Πокрштавање Кијевске Русије

доводи се у везу са настојањем да од Византије добије сличну "независност" за руску цркву какву су већ имали Бугари. Премда је јасно да том приликом није постигла успех, ову претпоставку подржавају догађаји који су уследили. Руско изасланство Отону I (936-973) тражило је 959. да се пошаљу епископ и свештеници у Кијев, а основано се верује да је Олга следила пример Бугарске, тражећи од западне цркве оно што није добила у Цариграду. Отон је две године касније послао бискупа са ограниченим овлашћењима који је у руској престоници наишао на непријатељски пријем и врло брзо се вратио. Цареви Истока и Запада нису увиђали да су политичке последице отвореног опредељивања за византијско или латинско хришћанство допринеле да та вера постане неприхватљива за руске пагане.

За разлику од мајке, Свјатослав (945-972) није предузимао никакве мере које би се тичале христијанизације, па је Русија морала да чека још четврт века на своје покрштавање. Боравак Руса у хришћанској Бугарској (967-971) - а на позив цара Нићифора II Фоке (963-969) - земљи вишег ступња цивилизације која је пружала стварне доказе материјалне користи од верског преобраћања, земљи у којој се говорио сличан језик, дао је нови допринос припреми христијанизације. Уз то, у Русију су доведени бугарски и грчки заробљеници или добровољне избеглице које су желеле да избегну казну због подршке Русима у рату против Византије. Реч је о мајсторима разних заната, а једна од тих затвореница, бивша грчка монахиња, постала је жена Свјатослављевог сина и наследника Јарополка (972-978).

3. Василије II и Владимир

Јарополкова власт је насилно окончана 978. јер га је брат Владимир свргао с трона и убио. Поступци новог руског владара су од почетка били поступци владара који брине о будућности земље. Његова владавина почела је обновом паганства у Кијеву и градњом пантеона источнословенским боговима око 980. године. На челу тог светилишта био је Перун, бог грома и муње, направљен од дрвета, сребрне главе и златних бркова. Иако је то, заправо, био корак уназад за Русију, јасно је одражавао Владимирово схватање значаја религије као снаге која може да повеже Источне Словене. Убрзо је пажњу усмерио према монотеистичким религијама околног цивилизованог света – источном и западном хришћанству, јудаизму и исламу. Сваку је проучавала и о њој расправљала дружина са великим кнезом, иако је претходна дуга историја источног православног хришћанства у Русији утицала да коначни избор буде готово неминован. Повест о христијанизацији у руским летописима има многе легендарне елементе и празнине, али је из неруских извора очигледно да је захтев византијског цара Василија II (976-1025) за војну помоћ довео ствари до врхунца.³

Византијском цару је војна помоћ била неопходна да би окончао по њега опасан грађански рат у Царству, и стога је Владимир могао да затражи велику цену за своју услугу – руку Василијеве сестре Ане. Василије II је за овај велики уступак – била је то прва византијска принцеза рођена у пурпуру која је удата за неког страног владара – захтевао да руски кнез и његов народ прихвате хришћанство. Под овим условима варјашке трупе послате су у Цариград, где су стигле у пролеће 988. године и омогућиле су цару да угуши побуну која му је угрожавала престо.

Владимиру је сигурно јасно стављено до знања да византијски цар не би ни под којим условима послао своју сестру да се уда за једног паганина. Уз то, само пуко обећање паганина да ће, после доласка будуће невесте, прихватити хришћанство, није могло да буде довољна гаранција. Стога се чини вероватнијим да је Владимир прво доказао своју веру примајући крштење у присуству византијских изасланика у време закључивања договора, то јест у зиму 987. године. По свој прилици, ово се догодило у близини Кијева, у Владимировом селу Васиљеву, јер је Василије хришћанско име које је добио приликом крштења, а у част будућег шурака Василија II.

Преобраћање Русије, међутим, одложено је неспремношћу византијског цара да испуни свој део договора. Тако се догодило да је следеће године Владимир узалуд чекао своју невесту на брзацима Дњепра, месту на коме су се могле очекивати и заседе Печенега. Тек када је у пролеће 989. Владимир заузео Херсон, и заспратио да ће слична судбина задесити и Цариград, Ана, у сузама и против своје воље, прешла је Црно море. После обреда венчања Херсон је враћен Византији, а свештеници тога града испратили су Владимира и нову велику кнегињу натраг у Кијев у којем је

Πокрштавање Кијевске Русје

пантеон паганских богова разрушен, док је гиздави кип бога Перуна оборен и бачен у Дњепар, па је отпочело преобраћање руског народа.⁴ Наравно, реч је о процесу који је трајао деценијама и који је познавао и времена враћања на стару паганску религију. Тако су се код источних Словена дуго сачувала остаци тотемистичких представа као што је, на пример, веровање у претварање људи у животиње.

Руски летописи дају врло оскудне податке о раној историји руске цркве. У једном одломку из око 1039. године *Повест времених лет* први пут помиње руског митрополита, Грка Теопемпта,⁵ што сведочи да је до тог времена руска црква била под јурисдикцијом цариградске патријаршије, али нема извора о њеном положају током првих педесет година њеног постојања. Око овог питања има много контроверзи у савременој историографији, али преовладава став да је руску митрополију, убрзо после Владимировог преобраћења, основао цариградски патријарх, најкасније до 997. године, и да је први руски митрополит из Византије стигао у Русију у првим годинама после покрштавања.⁶ Има основа да се верује да је Владимир уздигао Перејаслав, а не Кијев, у прву руску митрополију, али да је седиште митрополије пренето у Кијев 1036. године, када се, после дугог периода борби међу Владимировим наследницима, његов син Јарослав Мудри (1019-1054) коначно појавио као једини владар Русије.

Све до своје смрти 1015. године Владимир је надзирао изградњу цркава и увођење епископија у главним градовима земље. Највећи број епископија установљен је у близини, или на самом путу од Црног мора до Балтика, па тај пут добија значајно место и у руској црквеној историји, какво је дуго пре тога имао у привредном и политичком животу земље. Нема сумње да је, бар за владавине Владимира, у руским црквама углавном било свештенство из Цариграда и Херсона. Важно је нагласити да се после христијанизације Руса ујурбано радило на изградњи цркве на словенском језику. До 1000. године је створена образована хришћанска елита државе која ће у следећих век и по написати прва дела руске књижевности.

4. Епилог

Источно православно хришћанство донело је у Русију богато византијско наслеђе које је оставило трага у свим облицима кијевске цивилизације. Оно је, такође, издвојило Русе од њихових суседа – Јевреја, муслимана и пагана на истоку, римокатолика на западу – тако да је име *Рус* почело ра означава земљу, њен народ и њену религију. Подударање етничких, политичких и религијских граница потхрањивало је у свести појединих Руса свест о припадности широј заједници коју нису могле уништити ни локалне међусобице, ни ратови руских кнезова, ни каснија двовековна монголска владавина. Штавише, руска црква је од оснивања подржавала и оправдавала власт великих кнежева, дајући нове подстицаје кијевским захтевима за превласт међу руским кнежевима. Као седиште митрополије, престоница није била само средиште огромне централизоване институције која је покривала целу земљу и знатно утицала на живот свих становника, већ и, захваљујући таквим центрима учености и књижевности као што су Кијево-печерска лавра, надахнуће руском културном животу. У ствари, црквени и културни значај Кијева надживео је опадање његове политичке моћи. Ова чињеница одражава сразмерну постојаност Владимирових достигнућа као што су, са једне стране, покрштавање Русије и, са друге стране, стварање политичке организације.

1. *Annales Bertiniani, Monumenta Germaniae historica*, Scriptores, I, p. 634.

2. *Patrologia Graeca*, 102, ed. J.-P. Migne, col. 736.

3. *Повест временных лет*, ed. Д.С. Лихачев, I (Москва – Ленинград 1950) p. 59-81; *The Russian Primary Chronicle*, transl. and ed. S. H. Cross – O. P. Sherbowitz-Wetzor (Cambridge Mass., 1953), p. 96-117; *Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum*, ed. I. Turn (Berolini et Novi Eboraci 1973), p. 336; *Histoire de Yahya-ibn-Sa'id d'Antioche, Continueur de Sa'id-ibn-Bitriq*, éd. et trad. par I. Kratchovsky, A. Vasiliev, *Patrologia Orientalis*, XXIII, Fasc. 3 (Paris 1932), p. 423

Покрштавање Кијевске Русије

4. Подробно о хронолошким контроверзама и осталим недоумицама које се тичу покрштавања Руса в. *Православная энциклопедия*, том VIII (Москва 2004), стр. 694-697 (А.В.Назаренко)
5. *Повесть временных лет*, ed. Д.С. Лихачев, I (Москва – Ленинград 1950), р. 103.
6. *Православная энциклопедия*, том *Русская православная церковь* (Москва 2000), р. 40 (А.В.Назаренко)

Βιβλιογραφία :

	Obolensky D. , <i>The Byzantine Commonwealth. Eastern Europe, 500-1453</i> , London 1971
	Laehr G. , <i>Die Anfänge der russischen Reiches</i> , Berlin 1930
	Honigmann E. , "The Foundation of the Russian Metropolitan Church according to Greek Sources," <i>Byzantion</i> , 17, (1944/1945), 128-162
	Vernadsky G. , <i>Kievan Russia</i> , New Haven 1948
	Острогорский Г. , "Византия и киевская княгиня Ольга", <i>To Honor Roman Jakobson. Essays on the Occasion of his seventieth Birthday. 10 Oct. 1966, 1967</i> The Hague; Paris; Mouton, 1458-1473
	Vlastos G., Vlasto A. P. , <i>The Entry of the Slavs into Christendom: An Introduction to the Medieval History of the Slavs</i> , Cambridge 1970
	Dvornik F. , <i>Byzantine Missions among the Slavs. SS. Constantine-Cyril and Methodius</i> , New Brunswick, New Jersey 1970
	Г.Г. Литаврин , <i>Принятие христианства народами Центральной и Юго-Восточной Европы и крещение Руси</i> , Москва 1988
	Obolensky D. , <i>Six Byzantine Portraits</i> , Oxford 1988

Πηγές

Повесть временных лет, έκδ. Д.С. Лихачев, I-II (Москва – Ленинград 1950)

The Russian Primary Chronicle, transl. and ed. S. H. Cross – O. P. Sherbowitz-Wetzor (Cambridge Mass., 1953)

Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, ed. I. Turn (Berolini et Novi Eboraci 1973)

Yahya d'Antioche I, II, III: *Histoire de Yahya-ibn-Sa'id d'Antioche, Continueur de Sa'id-ibn-Bitriq*, éd. et trad. par I. Kratchovsky, A. Vasiliev, I – *Patrologia Orientalis*, XVIII, Fasc. 5 (Paris 1924), 700-833 ; II – *Patrologia Orientalis*, XXIII, Fasc. 3 (Paris 1932), 347-520 ; III - éd. par I. Kratchovsky, Traduction française annotée par Fr. Micheau et G. Troupeau, *Patrologia Orientalis*, XLVII, Fasc. 4, Turnhout, 1997.

Χροноλόγιο

839: Πρви помен Руса у писаним изворима.

Ποκρштавање Кијевске Русије

860: Руси нападају Цариград.

око 874: Одлазак византијског архиепископа у Русију.

957 (?): Кнегиња Олга прихвата хришћанство.

967-971: Руси у Бугарској.

978: Долазак Владимира на руски престо.

988: Почетак ποκρштавање Руса.

Најкасније до 997: Образовање руске митрополије под јурисдикцијом Цариградске

Патријаршије.

1015: Умире Владимир.

1036: Руска митрополија се из Перејаслава пребацује у Кијев.